

Gheorghe Doca

Bahadır Necat

ROMENCE'Yİ Tek Başına Öğren

Türkler İçin Dil Dersleri

Învăță singur LIMBA ROMÂNĂ

Curs pentru vorbitorii de limba turcă

NICULESCU

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ: ROMENCE'NİN OLUŞUMU VE „ÖZEL GÖRÜNÜMÜNÜN“ GENEL BOYUTLARI	16
A. Daçya'nın Roma İmparatorluğu'nun Etkisine Girmesi	16
B. Romence'de Korunmuş Latince Ses Bilgisi, Yapısal Söz Dizin Bilgisi ve Söz Varlığı	17
C. Romence Söz Varlığının Farklılık Gösteren Unsurları	19
D. Romence Söz Varlığının Yeniden Latin Etkisine Girmesi	21
E. Romence'nin Günümüze Kadar Olan Evrimindeki Dört Aşama	22
II. ROMENCE'NİN YAZIMI VE SESLETİMİ	24
A. Sesler ve Harfler Arasında Birebir Denklik	24
B. Romen Alfabesindeki Özel Harfler	24
C. Harf Öbeklerinin Temsil Ettiği Sesler	28
D. Romence'nin Ünlü ve Üstüz Dizgeleri	30
E. İki Ünlü ve Üçüz Ünlü Heceler	32
F. Ünlü Çatışmasının Önlenmesi	34
G. Kelime Sonundaki Kısa -i	34
H. Kelime Başındaki e-'nin Ses Değerleri	37
I. Vurgu	37
J. Titreleme: Soru Cümlelerinin Üç Türü	39
III. A FI „OLMAK“ VE KİŞİ ZAMİRLERİ: eu „ben“, tu „sen“ vd.	42
IV. MESLEKLERİN VE UYRUKLARIN ADLARI	45
A. Meslek ve İşlerin Adları	45
B. Uyrak Adları İçin Türetme Amaçlı Son Ekler	46
C. Köken Adları İçin Türetme Amaçlı Son Ekler	49
D. Romence Yer Adlarından Türetme Ekleri	50
V. OLUMLULUK VE OLUMSUZLUK	53
A. Olumlu ve Olumsuz Yanıtlar	53
B. Eylem Olumsuzluğu	53
VI. KİŞİLERİN VE NESNELERİN TANIMLANMASI	56
A. Kişilerin <i>cine</i> „kim“ ve Nesnelere <i>ce</i> „ne“ Tanımlanması	56
B. <i>Ce'nin</i> „ne“ Diğer Anlamları	57
VII. İNCELİK ZAMİRLERİ	58
A. En Yüksek Derecede Saygı: <i>tu - dumneavoastră</i> „Sen-Siz“	58
B. Orta Seviyede Saygı: <i>tu - dumneata - dumneavoastră</i>	58
C. Adı Geçen Kişiye (Çayabında) Saygı: <i>dumnealui, dumneaiei, dumnealor</i>	60
D. İncelik Zamiri: Genel Bir Bakış	61

VIII. ÖZNE ZAMİRLERİNİN DÜŞMESİ	62
A. Ayırıcı Eylem Çekim Ekleri Özne Zamirlerini Gereksiz Duruma Getirmektedir.....	62
B. Özne Zamirinin Öncemin İfadesi İçin Kullanılması	63
IX. 1'DEN 10'A KADAR SAYI ADLARI.....	64
X. ADLARIN ÇOĞUL BİÇİMLERİ.....	65
A. Çoğul Oluşturmanın Özel Araçları: Çekimler ve Nöbetleşme.....	65
B. Çekimlerin ve Nöbetleşmelerin Etkileşimi.....	73
XI. A AVEA „SAHİP OLMAK” „OLMAK”.....	75
A. Şimdiki Zaman Haber Kipi Çekimi	75
B. Olumsuz Şekil	76
C. A <i>avea</i> İle Eylem Anlatımları	77
XII. ADLARIN CİNSİ.....	80
A. Üç Cins: Erkek, Dişi ve Yansız.....	80
B. Anlamlarına Göre Üç Cinsle Öbeklenmiş Adlar.....	81
C. Tekil ve Çoğul Eklerine Göre Üç Cinsle Öbeklenmiş Adlar.....	83
D. Belirleyenlerine Göre Üç Cinsle Öbeklenmiş Adlar.....	88
XIII. SAYILAR.....	91
A. Temel Unsurlar.....	91
B. Birleşimlerin Özelliği.....	92
C. Ardından Ad Gelen Sayılar: <i>De</i> İle ve <i>De</i> Olmadan Kullanım.....	93
D. <i>I</i> 'in Farklı Şekilleri!.....	96
E. <i>2</i> 'nin İki Farklı Şekli!.....	96
F. Sayılarla İlgili Sorular.....	97
G. Romence Konuşma Dîfindeki Sayı Şekilleri.....	101
H. Saat ve Tarihin Söylenmesi.....	102
XIV. BELİRTİLİ VE BELİRTİSİZ TANIMLIKLAR.....	105
A. Adlara Değınmenin veya Bireyselleştirerek Ayrı Tutmanın Dereceleri.....	105
B. Belirtisiz Tanımlık.....	106
C. Belirtili Tanımlık.....	108
D. Tanımlığın Kullanılmasında Dilbilgisi ve Anlam Bilgisi Ölçütleri.....	116
E. Adların Yer Aldığı Özgün Durumlar:.....	120
a) Tanımlık Olmaksızın:.....	120
b) Belirtisiz Tanımlıkla Birlikte:.....	121
c) Belirtili Tanımlıkla Birlikte.....	121
XV. FİLLERİN ŞİMDİKİ ZAMAN HABER KİPİNDE ÇEKİMİ.....	124
A. Romence'de Eylemsel Örneklemeler.....	124
B. Romence Fıillerin Master Bitişlerine Göre Sınıfları.....	125
C. Mastardan Başlayarak Şimdiki Zaman Haber Kipi Eylem Şekillerinin Türetilmesi.....	125
D. Standart Örneklememin Son Ekleri ve Şimdiki Zaman Haber Kipinde Ünlü ve Ünsüz Nöbetleşmeleri.....	131
E. Standart Örneklememde Ses Açısından Şartlanmış İstisnalar.....	137
F. Fazladan Son Ekli Fıiller: <i>-ez</i> , <i>-esc</i> , <i>-ăsc</i>	141
G. Düzensiz Fıiller.....	143

XVI. SIFATLAR.....	148
A. Romence'de Sıfatlar: Tamlanan Ada Göre Farklı Şekiller ve Yerleşim	148
B. Şekil Sayılarına Göre Sıfatların Sınıfları	149
C. Ünlü ve Ünsüz Nöbetleşmeleri	157
D. Ad-Sıfat Öbeğinin Sesletimi İçin Kurallar	158
E. Sıfatların Üstünlük Dereceleri	158
XVII. ADIN DURUM ŞEKİLLERİ VE İŞLEVLERİ.....	161
A. Adın İşlevleri	161
B. Yalın Durum (YİD.) (Fiil Eyleminin Öznesinin (Fai) İfadesi İçin Ad Şekli).....	161
C. Yapma Durum (YpD.) (Nesneyi Anlatım İçin Ad Şekli)	162
D. Yaklaşma Durumu (YkD.) (Fiil Eyleminin Alıcısının [Lehdar] Anlatımı İçin Ad Şekli)	164
E. İlgi Durumu (İİD.) (İyenin [Malik] Anlatımı İçin Ad Şekli).....	169
F. Alıcının (Lehdar) ve İyelik İşlevinin Açıklanmasında Üç Sabit Şekil: <i>-ui, -ei (-ü), -or</i>	171
G. Özel Adların Çekim İşlevleri (Durum)	172
H. Sıfatlarla Birlikteki Adların Çekim İşlevleri	179
I. Edatlar (İlgeç Öbekleri) ve Adın Durum Şekilleri	181
XVIII. İŞARET SIFATLARI VE ZAMİRLERİ.....	187
A. Romence'de İşaret Sıfatları: Tamlanan Ada Göre Farklı Şekiller ve Değişken Konum	187
B. İşaretle Kullanılan Sözcüklerin Sıfat ve Zamir İşlevleri.....	190
C. Günlük Dildeki İşaret Sıfatları ve Zamirleri	191
D. Özdeşliği Gösteren İşaret Sıfatları ve Zamirleri	192
E. Seçmeyi Gösteren İşaret Sıfatları ve Zamirleri	194
F. İşaret Sıfatlarının Durum (Çekim) Şekilleri ve İşlevleri	196
XIX. İYELİK.....	202
A. Romence'de İyelik: Tamlanan Ada Göre Farklı Şekiller ve Değişken Yerleşim... 202	202
B. İyelik Durumundaki Adların Çekimleri	208
C. İyelik Sıfatları ve İyelik Zamirleri	210
D. Mekan İlişkilerinin Açıklanmasında İyelik'in Kullanımı	214
XX. BİRLEŞİK TAMAMLANMIŞ GEÇMİŞ ZAMAN.....	216
A. Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zamanın Yapısı: <i>Yardımcı (Fiil) + Geçmiş Zaman Ad-Eylemi</i>	216
B. Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zaman Yapısında <i>Nu</i> Olumsuzu.....	220
C. Ad-Eyleminin Sıfat İşlevi.....	222
XXI. KİŞİ ZAMİRLERİNİN VE İNCELİK ZAMİRLERİNİN DURUM ŞEKİLLERİ.....	224
A. Kişi Zamirlerinin ve İncelik Zamirlerinin Durum Şekillerinin İfadesi.....	224
B. Yapma Durumunda (YpD.) ve Yaklaşma Durumunda (YkD.) Kişi Zamirlerinin Vurgulu ve Vurgusuz Şekilleri: Kullanım Kuralları	228
C. İncelik Zamirlerinin Durumlarının İfadesinde Vurgulu ve Vurgusuz Şekiller.....	233
D. Kişi Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleriyle Birleşimler	235
a) Ünlü ile Başlayan İfillerde	236
b) <i>Nu</i> ile Olumsuz Yapıldığında.....	240

c) <i>Și, Că, Dacă</i> Bağlama Edatlarıyla	241
d) Soru Zamirleri veya Soru Zarfları veya Göreceli Zarflarla (<i>cine, ce, unde, pentru ce</i> vb.)	244
e) Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zamanın Yardımcı Fiiliyle	246
f) Yapma ve Yaklaşma Durumlarındaki Vurgusuz Şekillerle.....	248
g) YpD. ve YkD. Durumlarındaki Vurgusuz Şekillerin Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zamanla Birleşimi	252
XXII. İSTEK KİPİ.....	257
A. <i>Să</i> + Fiil yapıları: Gerçek Eyleme Karşı Sanal Eylemin İfadesinde Romence'ye Özel Bir Yöntem	257
B. Şimdiki Zamanın İstek Kipi: Şimdiki Zamanın Haber Kipi ile Benzerlikler ve Farklılıklar	257
C. Şimdiki Zamanın İstek Kipinin Birleşimleri:.....	263
a) <i>Nu</i> Olumsuzu ve <i>mai, și, cam</i> Kalımış (Tarz) Zarflarıyla.....	263
b) Yapma ve Yaklaşma Durumlarındaki Kişi Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleriyle.....	264
D. Fiil1 (Haber Kipindeki Fiil) + Fiil2 (İstek Kipindeki Fiil) Birleşimlerinin Değişken Şekilleri	266
E. İstek Kipinin Bağımsız Kullanımı.....	270
F. İstek Kipinin Geçmiş Zamanı	273
XXIII. ZAMİRLE KULLANILAN FİİLLER:	
a) YAPMA DURUMUNDA DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİYLE;	
b) YAKLAŞMA DURUMUNDA DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRLERİYLE	275
A. Etken Çatı/Dönüştürü Çatı	275
B. Romence'de Dönüştürülük Zamiri Olan veya Olmayan Fiiller	278
C. Dönüştürülük Zamirlerinin Birleşimleri:.....	282
a) <i>a-</i> veya <i>î-</i> Ünlüleri ile Başlayan Fiillerde:.....	282
b) <i>NU</i> Olumsuzu ile;	283
c) <i>-e</i> (<i>CINE, CE, UNDE</i> vb.) ile Biten Soru Unsurlarıyla;	284
d) <i>SĂ, CĂ, DACĂ, ȘI</i> Bağlaçları ile;	285
e) Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zamanın Yardımcı Fiiliyle;	287
f) Zamirleşmiş Nesneyi Belirten Yapma Durumu Kişi Zamirinin Vurgusuz Şekilleri ile Birlikte Yaklaşma Durumundaki Dönüştürülük Zamirleri ile	288
D. İyelik Belirten Yaklaşma Durumu	290
XXIV. YAPMA VEYA YAKLAŞMA DURUMUNDAKİ KİŞİ ZAMİRLERİ İLE GEREKLİLİK, ZEVK, ACI VE FARKLI DİĞER RUHİ VEYA FİZYOLOJİK DURUMLARI İFADE EDEN FİİL YAPILARI.....	293
A. Kişinin Gereklilik, Zevk, Acı vb. ile İlişkili Durumu Açısından Romence ve Türkçe Arasındaki Yapısal Farklılıklar	293
B. Yaklaşma Durumu Kişi Zamirleri ile veya Kişinin Gereklilik, Zevk, Açlık, Korku, Özlem vb.lerinin Alıcısı Olduğu Yapılar	293
C. Yapma Durumu Kişi Zamirleriyle veya Kişinin Acının, Endişenin, Saplantı vb.lerinin Nesnesi Olduğu Yapılar	297
D. Yaklaşma veya Yapma Durumu Kişi Zamirleriyle Olan Fiil Yapılarında Vurgu	299

E. Yaklaşma veya Yapma Durumlarında Kişi Zamirleri ile Fijil Yapılarında Birleşik Tamamlanmış Geçmiş Zamanın ve Şimdiki Zaman İstek Kipinin Oluşumu.....	300
XXV. ROMENCE'YE AİT ÖZEL BİR YAPI: PE + BELİRTİLİ NESNE.....	308
A. Serbest Söz Düzeni Bulunan Romence'de Belirtili Nesnenin İşaretlenmesi Gereği	308
B. Belirtili Nesnenin Yapı Kuralları:.....	310
a) <i>Pe</i> Edatının Kullanımının Zorunlu Olması:.....	310
b) <i>Pe</i> Edatının Kullanılmamasının Zorunlu Olması:.....	311
c) <i>Pe</i> Edatı Kullanılmasının İsteğe Bağlı Olması.....	312
C. <i>Pe + Belirtili Nesne</i> Yapısının İnce Anlamsal Farklılıkları.....	315
XXVI. ROMENCE'YE ÖZGÜ BİR FARKLILIK: BELİRTİLİ NESNENİN (YAPMA DURUMUNDAKİ ADIN) VE ALICI-LEHDARIN (YAKLAŞMA DURUMUNDAKİ ADIN) TEKRARLANMASI.....	317
A. Zorunlu Söz Düzeninin Olmaması Sebebiyle Sırayla Belirtili Nesnenin ve Alıcı-Lehdarın Tekrarlanması.....	317
B. Tekrarlanmanın Temel Gerekçeleri:.....	318
a) Belirtili Nesnenin ve Alıcının Sırasıyla Yeniden İfade Edilmesi.....	318
b) Belirtili Nesne ve Alıcının Tahmin Edilmesi.....	318
C. Tekrarlanmanın Belirtilmesinde Temel Etkenler:.....	319
a) Tekrarlanmanın Zorunlu Olması.....	319
b) Tekrarlanmanın İsteğe Bağlı Olması.....	320
c) Tekrarlanmanın Hatalı Olması.....	320
XXVII. ADIN SESLENME DURUMU.....	324
A. Seslenen Kişinin Romence'deki Durumu: Özel Titrememeye İlave Olarak Adların Son Ekler Alması.....	324
B. <i>Iubit</i> , <i>scump</i> , <i>stimat</i> , <i>drag</i> Sıfatlarıyla Kullanılan Adlar İçin Seslenme (Çağırma) İşlevinin Gerçekleşmesi.....	328
C. Adın Seslenme Durumunun Kullanımında Kalıplaşmış İfadeler.....	331
D. Halk Ağzında Kullanılan Hitaplar.....	332
XXVIII. EMİR KİPİ (ÇEKİMİ).....	334
A. İkinci Çoğul Kişinin (<i>voi</i>) Emir Kipi (Çekimi) Şekilleri.....	334
B. İkinci Tekil Kişinin (<i>tu</i>) Emir Kipi (Çekimi) Şekilleri.....	337
C. İkinci Tekil Kişinin (<i>tu</i>) Olumsuz Emir Kipi (Çekimi) Şekilleri.....	344
D. Emir Kipinin Yapısında Yapma ve Yaklaşma Durumlarında Kişi Zamirlerinin Vurgusuz (Zayıf) Şekilleri.....	346
XXIX. DOLAYLI ANLATIMIN YAPISI.....	354
A. Bağlam Anlamının Anlatıma Dahil Edilmesi.....	354
B. Çok Kullanılan Bağlam Anlamlarının İlgili İkili Konuşmada İfade Edilmesinin Araçları.....	355
C. Soru Cümlelerinin ve İkili Konuşmaya Bağlanmış Cümlelerin Bildirilmesi.....	359
D. Emir Cümlelerinin Bildirilmesi.....	363
E. Jestleri, Yüz İfadelerini vb.lerini İçeren Bildirimler.....	365
F. Dolaylı Anlatımda İşaret Sıfatlarının ve Zamirlerinin, Belirli Yer ve Zaman Zarflarının, Olumlu ve Olumsuz İfadelerin Değişmesi.....	366

XXX. İLĞİ DURUMUNDA İYELİK TANIMLIKLARI ARACILIĞI İLE SAHİP OLUNAN NESNENİN TEKRARLANARAK İFADE EDİLMESİ (İLĞİ-İYELİK TANIMLIKLARI): <i>al, a, ai, ale</i>	368
A. Yeniden İfade Etme Zorunluluğu İçin İki Şart:	368
a) Sahip Olunan Nesneyi İfade Eden Adın Belirtisiz Tamımlığının Olması veya Tamımlığının Olmaması	368
b) Sahip Olunan Nesne ve İyesi Arasında Söz Dizimlerinin veya Cümlelerin Yer Alması	369
B. İyelik Durumundaki Adlar İçin Sahip Olunan Nesnenin Yeniden İfade Edilmesi	373
C. A fi (Olmak) Cümlelerinde Sahip Olunan Nesnenin Yeniden İfade Edilmesi	376
D. Birkaç İyesi Olan Cümle Parçalarında ve İlgi Durumu Gerektiren Edat Öbeklerinde İlgi-İyelik Tamımlığının Kullanılması	377
XXXI. İŞARET SIFATI TANIMLIĞI (CEL, CEA, CEI, CELE) YOLUYLA TAMLAYICILARI ÜZERİNDEN ADA VURGU YAPILMASI	380
A. Adın Tamlayıcılarından Birisinin Önünde Tekrar Edilmesiyle Niteleme İlişkisinin Pekleştirilmesi	380
B. İşaret Sıfatı Tanımlığı Kullanımı İçin Tipik Durumlar ve Şartlar	381
C. Tekrarlanan Adın Durum İşlevlerinin İşaret Sıfatı Tanımlığı Aracılığıyla İfadesi	383
XXXII. CINE, CE, CARE SORU ZAMİRLERİ	387
A. <i>Cine, ce, care</i> Soru Zamirlerinin Anlamı ve Dilbilgisi Özellikleri	387
B. <i>Cine, ce, care</i> Soru Zamirlerinin Durum İşlevlerinin İfadesi	390
a) Öznenin Belirlenmesi (Yalın Durum)	390
b) Nesnenin Belirlenmesi (Yapma Durumu)	390
c) Alıcının veya Lehdarın Belirlenmesi (Yaklaşma Durumu)	391
d) İyenin Belirlenmesi (İlgi Durumu)	392
C. Bağlayıcı Unsurlar Olarak <i>cine, ce, care</i>	394
XXXIII. CINEVA, CEVA, ORICARE vb. BELİRSİZ ZAMİRLER	399
A. Belirsiz Zamirlerin Anlamsal İçeriği	399
B. Belirsiz Zamirlerin Biçim Bilgisi: Cins, Sayı ve Durum Değişiklikleri	399
C. Birleşik Belirsiz Zamirler	404
D. Birleşik Belirsiz Zamirlerin Durum İşlevlerinin İfadesi	405
XXXIV. OLUMSUZ ZAMİR: NIMENI, NIMIC, NICIUNUL vb. TEKRARLAYAN OLUMSUZ İFADE – ROMENCE'NİN BİR YAPI ÖZELLİĞİ	410
A. Olumsuz Zamirler	410
B. Tekrarlayan Olumsuzluk	412
XXXV. SAYI ADLARI VE SINIFLARI	416
A. Asıl Sayılar. La ve a Edatları Vasıtasıyla Asıl Sayıların Durum İşlevlerinin İfadesi	416
B. Sıra Sayıları: Cins Göre Yapıları. Sıra Sayılarının Durum İşlevlerinin İfadesi	418
C. Çarpma/Kat Belirten Sayılar	425

D. Kesirli Sayılar. <i>La</i> ve <i>a</i> Edatlarıyla Kesirli Sayıların Durum İşlevlerinin İfadesi	427
E. Üleştirme Sayıları	429
F. Zarf Niteliğindeki Sayılar veya Tekrar Sayıları	430
G. Toplu Sayılar. Toplu Sayıların Durum İşlevlerinin İfadesi	432
H. Sayıların Romence'de Kullanımları.....	435
XXXVI. GELECEK ZAMAN	437
A. Gelecek Kavramının Romence'de İfadesi.....	437
B. Romence'de Gelecek Zamanın Üç Şekli.....	438
C. Dönüşlülük Zamiri ve Gelecek Zaman Yapısında Yapma Durumu veya Yaklaşma Durumu Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleri	440
D. Gelecekte Bitmiş Zaman.....	445
XXXVII. HİKAYE BİRLEŞİK ZAMANI	447
A. Hikaye Birleşik Zamanı: Sürekli, Bitmemiş ve Tekrarlayan Eylemler	447
B. Hikaye Birleşik Zamanının Biçimsel Yapısı	448
C. <i>A da</i> ve <i>a sta</i> Filleri: Hikaye Birleşik Zamanının „Basit“ ve Tekrarlanmış Şekilleri ...	452
D. Zamirle Kullanılan Fillerin Hikaye Birleşik Zamanı	454
E. Özel Anlam Bilgisi Değerleriyle Kullanılan Hikaye Birleşik Zamanı	457
XXXVIII. BASİT GEÇMİŞ ZAMAN	459
A. Basit Geçmiş Zaman: Yakında Gerçekleşmiş Geçmiş Eylem.....	459
B. Basit Geçmiş Zaman: Anlatının Zamanı	460
C. Basit Geçmiş Zamanın Biçimsel Yapısı.....	462
D. Basit Geçmiş Zamanın Yapısında Vurgu.....	464
E. <i>A da</i> ve <i>a sta</i> Filleri: Basit Geçmiş Zamanın Tekrarlanmış Şekilleri.....	466
F. <i>A fi</i> ve <i>a avea</i> Filleri: Basit Geçmiş Zamanın İki Paralel Serisi.....	466
XXXIX. GEÇMİŞ ZAMANIN HİKAYESİ (<i>BELİRLİ GEÇMİŞ ZAMAN / MAI MULT CA PERFECTUL</i>).....	469
A. Geçmiş Zamanın Hikayesi: Bağlayıcı Bir Zaman	469
B. Geçmiş Zamanın Hikayesinin Biçimsel Yapısı	470
XL. ŞART-İSTEK KİPİ	472
A. Şimdiki Zaman Şart-İstek Kipinin Biçimsel Yapısı.....	472
B. Şart-İstek Kipi: Arzu Edilen Eylem. Şartın İfadesi	472
C. Şart-İstek Kipinin Geçmiş Zaman Biçimsel Yapısı	474
D. Geçmiş Şart-İstek: Geçmişte Arzu Edilen Gerçekleştirilmemiş İstek.....	476
E. Dönüşlülük Zamirleri ve Yapma Durumu veya Yaklaşma Durumu Kişi Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleri: Şart-İstek Kipinin Yardımcı Fiiliyle Zorunlu Birleşimler.....	478
F. Karışık Yapılar: Şart-İstek ve <i>mai, ši, cam, tot</i> Kılış (Tarz) Zarfları.....	487
G. Şart-İstek Kipinin Özel Anlamsal Değerleri	488
XLI. EDİLGEN YAPI	492
A. Edilgenleştirmenin Mekanizması	492
B. Edilgen Oluşumunun Yapısı.....	493
C. Romence'de Edilgenleştirmenin Özel Bir Şekli: <i>Se</i> Dönüşlülük Zamiri İle Edilgen Yapı (Dönüşlü Edilgen Yapı)	494
D. Edilgen Dönüşlülük Yapısının Kullanıldığı İletişimsel Durumlar	496
E. Edilgen Yapıların Romence'de Kullanımları.....	498

XLII. ZARF-EYLEM „GERUNZIUL”	500
A. Romence'de <i>Zarf-Eylem: -ÂND</i> ve <i>-IND</i> Şekillerindeki Fiiller ve Türkçe'deki Zarf-Eylem	500
B. „ <i>Zarf-Eylem</i> ” in „ <i>GERUNZIUL</i> ” Biçimsel Yapısı	501
C. Karışık Yapılar: „ <i>GERUNZIUL</i> ” ve Dönüşlülük Zamirleri veya Ypd. veya Ykd. Kişi Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleri	504
D. <i>Ne-</i> Öneki ve <i>mai</i> Kılımsız (Tarz) Zarfla „ <i>GERUNZIUL</i> ” Türevleri	508
E. <i>-Ând (-ind)</i> Fiil Şekilleriyle Kalıp Sözler, Anlatımlar ve Diğer Sabit Yapılar	513
XLIII. VARSAYIM KİPİ	514
A. Varsayım Kipi: Gerçekleştirildikleri Hakkında Şüphe Bulunan, Varsayılan Eylemler	514
B. Şimdiki Zaman Varsayım Kipinin Yapısı	515
C. Dönüşlülük Zamirleri ve Yapma ve Yaklaşma Durumları Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleriyle Varsayım Yapıları	516
D. <i>Poate, probabil, oare</i> Zarflarının Kullanılmasıyla Varsayılan Eyleme Vurgu Yapılması	519
E. Geçmiş Zaman Varsayım Kipi	520
F. Eylemin Sebep, Zaman, Yer, Sonuç vb.lerine Uygun Olarak Varsayımın Aktarılması	523
XLIV. GEÇMİŞ ZAMAN AD-EYLEMİ	527
A. Ad-Eylemi: Oluşum Kuralları	527
B. Fiil ve İsim Yapılarında Ad-Eylemi	528
C. <i>Ne-</i> Öneki ve <i>mai</i> Kılımsız (Tarz) Zarfla İle Ad-Eylemi Türevleri	530
D. Ad-Eyleminin İsim İşlevi	533
XLV. ÇEKİMSİZ FİİL (KİŞİYE BAĞLI OLMAYAN FİİL)	534
A. Kişisiz Kiplerin Alt Fiil Sisteminde Çekimsiz Fillin Yeri	534
B. Çekimsiz Fiilin Temel Anlamsal Değerleri	535
C. Çekimsiz Fiille Genel Kalıp Sözler	538
XLVI. MASTAR	542
A. Mastarın Romence'de Kullanımı	542
B. Şimdiki Zaman ve Geçmiş Zaman Mastarları	543
C. Mastarla Eylemsi Zaman ve Kip Yapıları	544
D. Mastarla Eylemsi ve Adı Yapılar	546
E. Mastarın Yapısında <i>Nu</i> Olumsuzu ve <i>mai, tot, și</i> Kılımsız (Tarz) Zarfları	552
F. Karışık Yapılar: Mastar ve Dönüşlülük Zamirleri veya Yapma veya Yaklaşma Durumu Kişi Zamirlerinin Vurgusuz Şekilleri	553
G. Uzun ve Kısa Mastar	557
EKLER	558
A. Tarih ve Coğrafya:	558
Trajan Sütunu – Romen Halkının Kendine Özgü Doğum Belgesi	558
Romen Coğrafi Alanı: Temel Unsurlar	559
Romen-Romanya	560
Ulusal Birlik	560
Romanya'nın Bağımsızlığı	562

Romen Toplumundaki Evrimin Temel Özellikleri, Romenlerin Tarihindeki	
Temel Sosyal ve Devrimci Hareketler	564
Romen Toplumunun Çağdaş Devirlerdeki Gelişiminde Dönüm Noktaları.....	566
a) Prenslüklerin Birleşmesi Sonrası	566
b) Devlet Bağımsızlığının Sağlanması Sonrası	567
c) Transilvanya'daki Durum	568
d) İki Dünya Savaşı Arası Dönem	568
e) Romanya'nın II. Dünya Savaşına Katılması	570
f) Komünist Diktatörlük Döneminde	571
g) 1989 Aralık Devrimi	574
B. Etnografya ve Halkbilim	576
Tarım ve Sığır Yetiştiriciliği ile İlgili Romen Gelenekleri	576
a) İlkbaharda Maranureş'te Tânjăua	576
b) Focul Viu (Canlı Ateş).....	577
Yeni Yıl ve Noel'e Ait Romen Gelenekleri	578
a) Sorcova	578
b) Maskeli Danslar.....	579
c) Yılbaşı İlahileri.....	579
d) Pluguşorul (Kıçık Saban)	580
İnsan Hayatındaki Önemli Olaylarla İlgili Gelenekler	580
a) Doğum ile İlgili Gelenekler.....	580
b) Düğünler	581
c) Cenaze Töreni	582
Dimitrie Gusti Açık hava Ulusal Köy Müzesi: Geleneksel Romen Köyünün Bir Sentezi..	583
Miorița – Romen Anıyaşına Tam Olarak Örnek Gösterilebilecek Balad.....	584
C. Kültür ve Sanat	589
Romanya'nın Bulunduğu Bölgede Tarih Öncesi ve Daçya-Roma Sanatının Değerleri,	
Kavimler Göçünün ve Birinci Bin Yılım İlk Yarısından Kalan Artistik İzler.....	589
a) İnsan Yapının İlk Nesneler.....	589
b) Arkeolojik Kazılardaki Bulgular	589
c) Demir Devrinden Kalma Eserler	590
d) Geto-Daçya Dönemi ve Roma Etkisi.....	590
e) Antik Dönem.....	591
f) Bizans'ın Etkisi.....	591
16.Yüzyıla Kadar Romanya Ortaçağ Sanatının Değerleri	592
a) Ortaçağa Ait Eserler.....	592
b) Transilvanya'daki Eserler	593
c) Romen Bağımsız Devletlerinin Eserleri.....	593
Romen Sanatının Büyük Sentezi (16.-18. Yüzyıllar)	596
Bükreşte Erken Dönem Mimarinin Önde Gelen Anıtları.....	601
Romen Resim Sanatının Dönüm Noktaları.....	604
Romen Heykel Sanatının Dönüm Noktaları.....	607
Târgu-Jiu'da Constantin Brâncuşi: Çağdaş Heykeltıraşlığın En Etkileyici	
Eserler Topluluğu	609
Romen Müziğinin Dönüm Noktaları	610
D. Yazılı Kültür	613
<i>Clămpulung'lu Meceşu'nun Mektubu</i> : Romence Yazılı En Eski Metin	613
Romence Basılan İlk Kitaplar	613
Romen Edebiyatı: Gelişiminin Özellikleri, Temsil Eden Yazarları ve Eserleri	615

E. Romen Bilimsel ve Teknolojik Eserleri.....	621
Günümüzdeki Romanya'nın Bölgesinde Bulunan Tarih Öncesinden Aletler ve Teknoloji; Daçya ve Roma Daçya'sındaki Bilimsel Bilgi ve Teknik Başarılar; Romanya'da Medeniyetin Sürekliliği; Ortaçağlardaki Yaygın Teknik Başarılar...	621
Romen Toprağında Medeniyetin Devamlılığı Ortaçağdaki Teknik Gelişmeler	622
Romanya'da Modern Bilim ve Teknolojinin Başlangıcı; Romanya'yı İleri Derecede Sanayileşmiş Ülkelerle Ayıran Farkın Azalması; Buluşlar ve Teknolojik Gelişimde Hızlanmış Adımlar	625
Çağdaş Dönemde Bilim ve Teknolojinin Gelişimine Romenlerin Önde Gelen Katkıları	627
ROMENCE – TÜRKÇE KELİMELER.....	631
UYARLAMADA KULLANILAN KAYNAKÇA.....	680

KISALTMALAR

Alıcı (yaklaşma veya hitap durumunda eylemin ya da hitabın yöneldiği kişi veya nesne) = Al.

Belirtili = Blt.

Belirtili Nesne (ekli olan yapma durumuyla bildirilen nesne) = BN.

Belirtisiz = Blz.

Bakınız = Bkz.

Çoğul = Çoğ.

Dişi = Di.

Dolaylı Nesne (yer tamlayıcısı, yaklaşma durumuyla bildirilen nesne) = DN.

Dönüşlülük = Dön.

Erkek = Er.

Eylem = Eyl.

Haber Kipi = HK.

İstek kipi = İK.

İlgi Durumu = İİD.

İşaret = İş.

İye, Sahip = İye

Latince = Lat.

Mec. = Mecazi

Milattan Sonra = M.S.

Nesne = Nes.

Örnek = Ör.

Özne (Fail; Müpteda; Süje) = Öz.

Romence = Rom.

Sabit = Sbt.

Sesletim = Sosl.

Sıfat = Sıf.

Tekil = Tek.

Tn. = Tanımlık

Ünlem = Ünl.

Vc Benzerleri = vb.

Yaklaşma Durumu = YklD.

Yalın Durum = YİD.

Yansız = Yn.

Yapma Durumu = YplD.

Yüzyıl = YY.

Zamir = Zam.

I. GİRİŞ: ROMENCE'NİN OLUŞUMU VE „ÖZEL GÖRÜNÜMÜNÜN” GENEL BOYUTLARI

A. DAÇYA'NIN ROMA İMPARATORLUĞU'NUN ETKİSİNE GİRMESİ

Romence, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Katalanca, Rhaeto-Roman Dili, Sardinya Dili, Oksitanca ve Dalmaçyaca ile birlikte, Roma İmparatorluğunun hüküm sürdüğü bölgelerde konuşulan Latince'nin çağdaş mahsulü olan on Latin Dilinden birisidir.

Romen halkının ve dilinin oluşması İmparator Trajan tarafından M.S. 105-106 senelerinde Daçya'nın fethedilmesi ile başlayan bir süreçtir. Buraya koloni kurmaya gelenler „ex toto orbe romano/bütün Roma dünyasından” yerli halkla kaynaşarak yeni bir etnik sentez oluşturdular. Gerçekte, dil, ticari ve diğer temaslar, Daçyalılar ve Romalılar arasında Daçya'nın fethinden çok önce başlamış ve Roma ordusu ile idari yapısının Tuna'nın kuzeyindeki bölgeyi terk etmesinden sonra bile sürmüştür.

Daçya'nın Roma İmparatorluğunun etkisine girmesinin nasıl gerçekleştiği için önemli olan anlamsal gelişme „tecrübeli asker/askerlik hizmetini tamamlamış asker” anlamına gelen Latince kelime „veteranus” tur. 20-25 sene hizmet verdikten sonra ordudan terhis edilen Daçya Lejyonlarının askerlerine genellikle, burada hayatlarının geri kalanını tamamlamaya ikna edecek küçük bir arazi tahsis edilirdi. O zamanlar 40-45 yaşlarında bir erkek „yaşlı” olarak görüldüğü için terhis olan askerler (= *veterani*) kendilerini „yaşlı adamlar” olarak nitelendirirlerdi. Bu sebeple, kökü Latince *veteranus* olan Romence'deki *bătrân* kelimesi şekil ve anlam açısından açıklayıcı mahiyettedir.

Daçya'nın Roma etkisine girmesi göreceli olarak kısa bir zamanda gerçekleşti. Bunun kesin kanıtı Daçya'nın fethinden yüz sene sonra (M.S. 212) „Dacia Felix” in sakinlerinin İmparator Caracalla tarafından „Roma Vatandaşları” ilan edilmesidir.

Romalılaştırma süreci sadece Roma hayat tarzının benimsenmesi, Roma Hukuk sisteminin ve idari örgütlenmesinin uygulanmasıyla değil, öncelikle hukuk ve idarede kabul edilen tek dil olmasına bağlı olarak da aile içinde dayatılan Latincenin kabulü ve bunun Daçya lehçesinin yerini alması anlamındadır. Marnafih Daçya lehçesi Romence'de ses yapısı ve kelime dağarcığı açısından belirli izler bırakmıştır. Â ünlüsünün [ə] (Lat. Casa > Rom. *casă*; Lat. mensa > Rom. *masă*; Lat. malus > *măr*) ve aynı şekilde ş'nin (Lat. septem > Rom. *șapte*; Lat. sic > Rom. *și*; Lat. ustia > Rom. *ușă*) ortaya çıkışları Trako-Daçça alt dil katmanından kaynaklanmaktadır. Bu alt

dil katmanının etkilerine dair en iyi kanıt günümüz Romence'sinde muhafaza edilen insan vücudunun parçalarını, eşyayı, hayvanları, bitkileri vb.ni belirten yaklaşık yüz adet Trako-Daç menşeli kelimenin bulunmasıdır. Burada, bunların sadece bazıları belirtilmektedir: *abur* „buhar”, *brad* „köknar”, *brâu* „kemer, kuşak”, *bucura* „sevinmek, mutlu olmak”, *buză* „dudak”, *căciulă* „başlık”, *copac* „ağaç”, *fluiet* „flüt”, *ghimpe* „diken”, *groapă* „çukur”, *guşă* „gerdan”, *mal* „kıyı”, *măgar* „eşek”, *mugur* „tomurcuk”, *murg* „koyu kestane renkli” [atlar, ancak diğer hayvanlar ve eşya için de kullanılır], *rață* „ördek”, *vatră* „ocak”. Aynı şekilde Romalıların fethi öncesinde Daçya'da konuşulan dilde bulunan bazı nehirlerin adları, yerliler tarafından muhafaza edilerek Romalı sömürgecilerle aktarılmış ve bunlar tarafından benimsenmiştir: *Argeş*, *Buzău*, *Cerna*, *Criş*, *Jiu*, *Lotru*, *Motru*, *Mureş*, *Prut*, *Someş*, *Timiş*, *Tisa*, *Siret*, *Dunăre*.

Daçya'daki Roma idaresi M.S. 271 senesine kadar, Asya'dan gelen göçebe halkların şiddetli saldırıları sebebiyle Roma ordusu ve idari birimlerinin Tuna'nın güneyine çekilmeye başlamasına kadar sürmüştür. Halkın önemli bir kısmının bu bereketli ve güzel ülkeyi terk etmediğini belirtmek gerekmektedir. 4, 5 ve 6. yy'dan kalma oldukça fazla miktarda arkeolojik kanıt, Romen halkının, günümüz Romanya'sının bulunduğu bölgede kesintisiz olarak bulunduğunu şüpheye yer vermeyecek şekilde ispatlamaktadır.

Eski Roma İmparatorluğu vilayetinin halkı ard arda gelen göçebe dalgalarına maruz kalsa da, etnik kimliğini bazı zamanlar silahtan daha etkin olan bir kuvvet sayesinde muhafaza etmiştir: Belirli bir yaşam tarzına, kültür ve medeniyetin değerlerine ve atalarının paha biçilmez mirası olan dillerine bağlılığın bulunması. Bu, ilk bakışta tarihi bir mucize olarak görülen durumu açıklar: Latin menşeli diğer Avrupa halklarından ayrı olarak Romen halkının muhafazası, sürekliliği ve birliği.

B. ROMENCE'DE KORUNMUŞ LATİNCE SES BİLGİSİ, YAPISAL SÖZ DİZİM BİLGİSİ VE SÖZ VARLIĞI

Romence'nin ses bilgisi ve dilbilgisi az sayıda istisna hariç olmak üzere orijinal Geto-Daçyalı yerli halkla kaynaşan Romalı sömürgecilerin konuştuğu dilin evrimi sonucu oluşmuştur.

Latince seslerin çoğu korunmuştur (*a* [a:], *e* [e:], *i* [i:], *o* [o], *u* [u]; ünsüzler *b*, *c*, *d*, *p*, *t* vb.) ancak diğerleri farklı ortamlarda değişmiş veya kaybolmuşlardır. Örnek olarak *a* ünlüsü, başta veya vurgulu ise aynı şekilde durmaktadır: Lat. *acrus* > Rom. *acru* „ekşi”; Lat. *caput* > Rom. *cap* „baş”; fakat *m* veya *n*'nin önüne geldiğinde *a*, *â*'ya dönüşmektedir. (Lat. *lana* > Rom. *lână* „yün”; Lat. *campus* > Rom. *câmp* „saha”) ve kelime sonundaki vurgusuz pozisyona geldiğinde *ă* [ɔ]’ya dönüşmektedir: Lat. *equa* > Rom. *iapă* „kısırak”. Latince *tempus* benzer şekilde Romence’de *împ* „zaman” şeklinde korunmuştur, yüksek ünlü önündeki Lat. *vitellus* kelimesindeki *t*

ise Rom. *vițel* „dana” *ț*’ye [ts] dönüşmüştür. Bu şekildeki örneklerin sayısı oldukça yüksektir. Dilbilimciler Romenler tarafından miras alınan Latince kelime varlığının incelenmesiyle Daçya’da konuşulan Latince’nin nihai şekline kadar olan ses bilgisinin evrimsel sürecini belirleyen kuralları tanımlamışlardır.

Yapısal söz bilgisi açısından bakıldığında Romence Latince’de bulunan üç cinsi (erkek, dişi ve yansı) de korumuştur. Adların ve sıfatların çoğul ekleri (*-i*, *-e*, *-uri*) Latince kaynaklıdır. Belirtili ve belirtilsiz tanımlıklar sırasıyla Latince işaret zamir ve sıfatlarıyla sayı adlarının evrimi sonucu oluşmuşlardır. İşlevsel söz varlığını oluşturan Romence zamirler, zarfların çoğu, aynı şekilde edatlar Latince menşelidir; aynı şekilde fiillerin zaman, çekim ve kiplerinin sistemi ve cümle ve fiili deyimlerin yapıları Latince yapısal söz dizim bilgisindeki karşılıklarının devamı durumundadır.

Romence’nin Latince’den doğrudan miras olarak aldığı kelimelerin sayısına söz varlığı açısından bakılacak ve bu sayı mutlak olarak değerlendirilecek olursa, bu sayı yüksek değildir. Bu, yaklaşık 2.000 kelimelik bir söz varlığıdır. Bunlar, insan ve çevresi, insan faaliyetleri ve özellikleri hayati önemi haiz özellikleri belirttikleri için Romenler tarafından çok sık kullanılmakta olup dilbilimsel açıdan çok değerlidirler. Latince kökenli diller hakkında yapılan bir araştırmaya göre (Marius Sala, *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, Latince Kökenli Dillerin Temsil Edici Söz Varlığı, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989) Romence için temsil yasfım haiz, kullanım, anlamsal zenginlik ve türetme potansiyeli ölçütlerine göre seçilen 2.581 kelimelik söz varlığından 782’si Latince menşeli olup, genel %30,29’unu oluşturmaktadır. Latince kökenli Romence kelimeler arasında tekrarlanabilecekler: *Ac* „iğne”, *adevăr* „gerçek”, *aduce* „getirmek”, *alb* „beyaz”, *an* „sene”, *apărea* „belirmek”, *arbore* „ağaç”, *asculta* „dinlemek”, *azi* „bugün”, *bărbat* „erkek”, *biserică* „kilise”, *braț* „kol”, *bun* „iyi”, *cap* „baş”, *casă* „ev”, *cămașă* „gömlek”, *cer* „gök”, *cheie* „anahtar”, *cântec* „şarkı”, *câmp* „tarla”, *corp* „vücut”, *cruce* „haç”, *cuvânt* „kelime”, *deschide* „açmak”, *domn* „bay”, *dulce* „tatlı”, *durea* „acıtmak”, *face* „yapmak”, *fată* „kız”, *față* „yüz”, *floare* „çiçek”, *frate* „erkek kardeş”, *frumos* „güzel”, *geme* „inlemek”, *genunchi* „diz”, *gras* „şişman”, *iarbă* „ot”, *iepure* „tavşan”, *inimă* „kalp”, *înălța* „kaldırmak”, *închina* „dua etmek, istavroz çıkarmak”, (mcc.) „teslim olmak”, *învinge* „yenmek”, *lege* „yasa”, *loc* „yer”, *lucra* „çalışmak”, *lună* „ay”, *luptă* „kavgâ”, *mamă* „anne”, *mare* „deniz”, *măsura* „ölçmek”, *mijloc* „orta”, *moarte* „ölüm”, *mușca* „ısırmak”, *noapte* „gece”, *nou* „yeni”, *nuntă* „düğün”, *oaste* „ordu”, *ochi* „göz”, *om* „insan”, *pace* „barış”, *păcat* „günah”, *perete* „duvar”, *piatră* „taş”, *pleca* „ayrılmak”, *plânge* „ağlamak”, *pumn* „yumruk”, *răspunde* „cevap vermek”, *rău* „kötü, fcnalık”, *râde* „gülmek”, *rua* „yalvarmak, istemek”, *săgeată* „ok”, *săruta* „öpmek”, *scrie* „yazmak”, *scut* „kalkan”, *scară* „merdiven”, *sete* „susuzluk”, *soare* „güneş”, *sprânceană* „kaş”, *spune* „söylemek”, *subțire* „ince, zayıf”, *suflet* „ruh, can”, *suspina* „iç çekmek”, *ședea* „oturmak”, *ști* „bilmek”, *talpă* „taban”, *tăia* „kesmek”, *tremura* „titremek”, *țară* „ülke”, *ucide* „öldürmek”, *umbla* „yürümek”, *ureche* „kulak”, *ușă* „kapı”, *veni* „gelmek”, *vinde* „satmak”, *vrea* „istemek”, *vultur* „kartal”, *zăcea* „yatmak”, *zhura* „uçmak”, *zi* „gün”, *zice* „söylemek” vb.

Bu yeni Latince lehçesi güneydoğu Avrupa'da Tuna'nın kuzeyinde de güneyinde de konuşuluyordu. Buna ilave olarak 7 nci yüzyılın sonu ve 8 inci yüzyılın başında Slavların Avrupa'nın bu bölgesine yerleşmeleri ile göze çarpan bu zaman dilimi, aynı zamanda Tuna'nın kuzeyinde ve güneyinde bölünmez bir bütünlük oluşturan tek dilin konuşulduğu **Proto-Romence** devri olarak bilinmektedir.

Bu devrin sonu lehçe farklılıklarının önemli derecede artması ile belirgindir. Bu durum, Romence'nin dört farklı lehçesinin ortaya çıkmasına yol açmıştır: a) Tuna'nın kuzeyinde konuşulan ve edebi Romence'nin temelini oluşturan *Dako-Romence lehçesi*; b) Günümüzde Balkan Yarımadasının güney bölgesinde (Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk ve Türkiye dahil) yaklaşık 400.000 kişi tarafından konuşulan *Makedo-Romence lehçesi*; c) Makedonya'nın (Yugoslavya) Meglen bölgesinde yaşayan yaklaşık 5.000 kişi tarafından konuluna *Megleno-Romence*; d) İstra Yarımadasındaki Riyeka (Yugoslavya) yakınlarındaki Jäieni köyündeki yaklaşık 3.000 kişi tarafından konuşulan İstro-Romence.

C. ROMENCE SÖZ VARLIĞININ FARKLILIK GÖSTEREN UNSURLARI

On farklı Roman Dilinin her birinin farklı dış görünüşü, öncelikle Latin Dilinin Galya'da (Bugünkü Fransa), İber Yarımadası'nda (Bugünkü İspanya ve Portekiz), İtalyan Yarımadası'nda, eski Daçya Bölgesinde ve aynı şekilde diğer bölgelerdeki farklı evriminden kaynaklanmaktadır. Evrim, sadece, Latin Dillerine ait aşırı farklılıklarla dolu bir alan olan ses yapısını değil, aynı zamanda dilbilgisi yapılarını da etkiledi. Örnek olarak Romence'deki belirli tanımlık adın arkasına konularak ada bağlandı (*omul* „insan“, *luna* „ay“, *lupii* „kurtlar“, *femeile* „kadınlar“), aynı esnada Fransızca, İtalyanca, İspanyolca vb.lerinde tamamlıklar ad önünde yer aldılar ve yazılışları adla birleşik olmadı. (Fr. *l'homme*, *la lune*, *les loups*, *les femmes*; It. *il uomo*, *la luna* vb.; İsp. *el hombre*, *los lobos* vb.). Romence ve İtalyanca çoğul söz konusu olduğunda oldukça benzer olup, **-i**, **-e**, **-uri** çoğul eklerini kullanırlar. Batı Latin Dillerinde (Fransızca, İspanyolca vb.) çoğul yapı **-s**, son ekiyle oluşur; Romence Latincedeki üç cinsi de koruyan yegane Latin Dildir.

İkinci olarak, Latin Dilleri arasındaki farklılıklar bunların her birinin tarihsel evrimi boyunca tabii olduğu etkilerin sonucudur. Bu sebeple, İspanyolca 8 inci Yüzyılda başlayıp 15 inci Yüzyıla kadar süren Arap işgalinin sonucu olarak Arapça'nın güçlü etkisi altına girmiştir. Romence, Slavca etkisi altında kalan tek Latin Dili olup, diğer Batı Avrupa Latin Dilleri ile mukayese edildiğinde Slavca Romence özelliklere eklenmiştir.

Kuzey Doğu Avrupa'nın yerlisi olan Slav kökenli göçebe yerliler 7 nci Yüzyılın sonunda Karpatlar ve Tuna arasındaki bölgeye yerleştiler. Buraya yerleşen Slavlar yerli halk tarafından tedrici olarak asimile edildiler. İki ulusun bir arada bulunmasının

sonucu olarak; Romence kendini Slavca etkisine tabi olmadan kabul ettirdi. Bu etki, dilbilim araştırmalarının da gösterdiği gibi söz varlığında hissedilmektedir. Slavların Romenler tarafından yerleşilmiş bulunan alanlara yerleşmesi esnasında Romence kendine özgü dış görünümünü oluşturmuş bir dil durumundaydı.

Bu durum Romence'nin temel Latin dilbilgisi yapısında görölmektedir. Bu konudaki daha ileri derecedeki kanıt ise Slavca'dan ödünç almalar durumunda Latince'den Romence'ye olan evrim esnasında etken ses kurallarının sabitlenmesidir. Bu şekilde, ardından *m* veya *n* gelen vurgulu *a*, Latince kelimelerde *ā*'ya dönüşmüştür. (Lat. *lana* > Rom. *lānā* „yün”; Lat. *campus* > Rom. *cāmp* „tarla”, aynı esnada ses bilimsel etkilerle Slavca kökenli kelimelerdeki *a* aynı haliyle kalmıştır: *blanā* „kürk”, *hranā* „gıda”, *ranā* „yara” vb. Bir diğer örnek, Latince kökenli kelimelerde *r* halini alan ünlülerarası *l*'dir; (Lat. *mola* > Rom. *moarā* „değirmen”; Lat. *gula* > Rom. *gurā* „ağız”), mamefih Slavca kökenli kelimelerde bu kural etken durumunu yitirmiş ve *boalā* „hastalık” *poalā* „kucak” vd. gibi kelimeler vermiştir.

Bu konudaki diğer bir ilişki göstergesi Slavca'dan ödünç alınan bütün kelimelerin Romence'nin sistemine her durumda Latince kökenli dilbilgisi belirteçlerinin edinilmesi ile uyulanmış olmasıdır; diğer deyişle, Latince sonekler olan *-i*, *-e*, *-uri*, Slavca'dan ödünç alınan *peşteri*, *clopote*, *sfaturi* vb. gibi adlarla bağlantılı hale getirilmiştir. Bu durum, belirtisiz ve belirtili tanımlıklar için de geçerlidir: *un izvor*, *izvorul*, *izvoarele*; *o brazdā*, *brazda*, *brazdele* vb. İlave olarak Slavca'dan alıntılan muhtelif çekim şekimlerini karakterize eden fiil sonları da Latince kökenlidir, örnek olarak *primeşe*, *primeşti*, *primeşe*, *sā primearē*, *primūt*. Romence'nin biçim bilimsel yapısına olan bu uyarılama Macarca'dan, Türkçe'den, Yunanca'dan ödünç alınan kelimelerde de görölmektedir.

Romence yüksek sayıda kelime Slavca kökenlidir, bunların kayda değer bir kısmı günlük konuşma dilinde sık tekrarlanan söz dağarcığına girmiştir. Romence günlük konuşma diline ait söz dağarcığını teşkil eden 2.581 kelimenin 233 adedi (%9,02) Slavca kökenlidir, bunlar arasında *bogat* „zengin”, *bumbac* „pamuk”, *cāmin* „ev”, *cinste* „dürüstlük”, *citi* „okumak”, *coborē* „inmek”, *cocoş* „horoz”, *dāru* „hediye etmek”, *drag* „sevgili”, *gard* „çit”, *glas* „ses”, *goni* „takip etmek”, *grajd* „ahır”, *har-nic* „çalışkan”, *hranā* „gıda”, *icoanā* „ikon”, *iscodi* „gözetlemek”, *iubi* „sevmek”, *incovoia* „bükmek”, *ingrādi* „çevrelemek”, *jertřā* „kurban”, *lacom* „açgözlü”, *lovi* „vurmak”, *mānāstire* „manastır”, *māndru* „gururlu”, *muncā* „iş”, *nevastā* „kadın eř”, *nevoie* „ihtiyaç”, *noroc* „talih”, *obraz* „yanak”, *omorē* „öldürmek”, *pagubā* „hasar”, *pāzi* „korumak”, *pivniřā* „mahzen”, *plāti* „ödemek”, *primi* „teslim almak”, *prost* „aptal”, *rāzboi* „savaş”, *sādi* „dikmek”, *scump* „pahalı”, *sitā* „kevgir”, *suliřā* „muzrak”, *şopti* „fısıldamak”, *tabārā* „kamp”, *tāvāli* „dönmek”, *treabā* „iş”, *řeavā* „boru”, *uliřā* „dar sokak, köy sokağı”, *val* „dalga”, *veşnic* „sonsuz”, *viteaz* „cesur”, *vārē* „koymak, sokmak”, *vreme* „zaman”, *zāpadā* „kar”, *zāmbi* „gülümsemek”, vb. Bu sözlerin çoğunun Latince'den türetilme eř anlamlıları bulunmaktadır: *vreme* – *timp* „zaman”, *glas* – *voce* „ses”; (*a*) *munci* – (*a*) *lucra* „çalışmak” vb. Çok sayıda Slavca kökenli yer ismi (*Prahova*, *Craiova*, *Voroneş*, *Bistrişa*, *Zlatna* vb.) ile çok

sayıda insan ismi (*Dragomir, Mircea, Preda, Radu, Vlad, Voinea* vb.) bulunmaktadır.

Romence'nin gelişiminde diğer ulusların dil etkileri, Romence'nin içine *Slavca* kökenli kelimelerin yanı sıra çok sayıda kelimenin girmesi ile sonuçlanarak, dilin kelime açısından emsalsizliğine katkıda bulunmuştur. Örnek olarak temsil edici kelime dağılımının %1,27'si *Macarca*'dandır: *ademeni* „kandırmak”, *bănuî* „farz etmek”, *chip* „yüz”, *cizmă* „çizme”, *făgădui* „söz vermek”, *fel* „tarz”, *gând* „düşünce”, *hotar* „hudut”, *lacăt* „asma kilit”, *locui* „ikamet etmek”, *marfă* „mal”, *mistui* „hazmetmek”, *oraş* „şehir”, *neam* „ulus”, *panglică* „kurdele”, *pildă* „model”, *sălaş* „salaş”, *seamă* „anlayış”, *tămădui* „tedavi etmek”, *teamă* „korku”, *tobă* „davul”, vb. Temsil edici kelime dağılımının %0,67'si Türkçe'den geçme kelimelerdir: *cazan* „kazan”, *chef* „keyif”, *chior* „kör”, *cioban* „çoban”, *geam* „cam”, *măimuță* „maymun”, *murdar* „kirli”, *odaie* „oda”, *soi* „soy”, vb. *Modern Yunanca* temsil edici kelime dağılımının %1,11'ini oluşturmaktadır: *buzunar* „cep”, *franzelă* „francala”; *frică* „korku”, *lipsi* „noksan olmak”, *patimă* „acı”, *părăsi* „ayrılmak”, *sosi* „gelmek”, *strachină* „kase”, *trandafir* „gül”, *vapor* „vapur; buharlı gemi”, *zahăr* „şeker” vb. *Bulgarca* temsil edici kelime dağılımının %1,31'ini oluşturmaktadır: *ciudat* „tuhat”; *cloci* „yumurtadan çıkmak”, *gâscă* „kaz”, *grijă* „itina”, *jupui* „derisini yüzmek”, *rudă* „akraba”, *sabie* „kılıç”, *vârtej* „girdap”, *vopsi* „boyamak” vb. *Sırp-Hırvat Dili* temsil edici kelime dağılımının %0,07'si kadardır: *scorni* „icat etmek”, *toropi* „solmak” vb. *Rusça* kelimelerin payı ise %0,27'dir: *cavaler* „şövalye”, *poştă* „posta”, *steag* „bayrak” vb. *Almanca* kelimelerin payı da %0,27'dir: *cartof* „patates”, *pantof* „ayakkabı”, *şmecher* „açıkgözlü”.

D. ROMENCE SÖZ VARLIĞININ YENİDEN LATİN ETKİSİNE GİRMESİ

Romanya'nın tarihi evriminde modern çağın başlangıcını belirleyen bir dönem olan 18 inci Yüzyılın sonu ile özellikle 19 uncu Yüzyılda Romence'de genellikle de „kardeş” dilleri olan Fransızca ve İtalyanca vasıtasıyla dolaylı olarak kendi Latince kaynaklarına ve bir yöneliş vardı.

Bilimsel ve sistematik biçimde Latinlik, Romen Ulusunun sürekliliği ve birliğini destekleyen bu şekilde kaynaklara dönüşü savunan hareketlerin ilki, 18 inci Yüzyılın sonunda geniş tabanlı kültürel bir hareket olan *Şcoala Ardeleană* „Transilvanya Okulu” Romence söz dağılımının yeniden Latinleşmesi ile sonuçlandı. Bu dilin hem yeni sosyal ve ekonomik gerçekliklerin isimlendirilmesindeki ihtiyacını hem de kültür, bilim ve sanatın zorunlu kıldığı yeni gerekleri karşılaması dilin sözcük dağılımının artırılmasıyla yapıldı. Bir taraftan, Latinceye edebî ve bilimsel yönden, diğer taraftan ise öteki Latin dillerine olan bu açılımın sonucu Romence söz dağılımının olağanüstü şekilde, özellikle de Fransızca (%7,47) kökenli kelimelerle artması oldu.